

6. Дудник Л.М., Васильчик В.І., Опалінський Ю.В. та ін. Фіктивне підприємство, шляхи боротьби з ним: навч. посібник. – Ірпінь, 2005.
7. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://archive.kontrakty.ua/ukr/gc/nomer/1999/18-99/18fikt.htm>.

Заремба М.А. Проблемные вопросы расследования преступлений о фиктивном предпринимательстве. Рассмотрены проблемы расследования фиктивного предпринимательства в Украине. Предоставлено уголовно-правовой и криминалистической характеристике этого преступления.

Ключевые слова: фиктивное предпринимательство, расследования, доказательства.

Zaremba M.O. Problematic issues of investigating fictitious business. Analysis of current legislation of Ukraine concerning problematic issues of investigating fictitious business is made. The main issues that take place in the process of investigating fictitious business. The list of attributes of fictitious companies is given.

The author suggests to consider the concept of fictitious business as a new type of crime in the economy of Ukraine. As a socially dangerous phenomenon it appeared almost simultaneously with the emergence of entrepreneurial activity. Fictitious business, in turn, manifest, altered and acquired new forms of criminal activity based on state-legal regulation of business.

The author also highlights the main reasons for the existence of a fictitious business, including deficiencies of criminal law relating to the definition of a fictitious business, registration of business entities, unresolved by legislation other economic relations, long-established negative attitudes of some parts of taxpayers to fulfill their duties.

It is noted that the criminal law today does not provide opportunities to effectively prosecute perpetrators criminally liable for socially dangerous for the society and state actions related to fictitious entities activities, either in the field of entrepreneurship or economic activity in general. It is therefore a priority in the current economic conditions should be taking the necessary steps to eliminate the range of factors that make conditions for committing various abuses in the economy.

Keywords: fictitious business, investigation, evidence.

Надійшла до редакції 05.03.2013

А.В. Іваниця

ад'юнкт

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.98

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРИЗНАЧЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ВБИВСТВ ЧЕРЕЗ НЕОБЕРЕЖНІСТЬ

Наведено конкретні постановки питань перед експертом та види експертиз, які проводяться у справах про необережні вбивства, що зумовлюють ефективність розкриття та розслідування злочину.

Ключові слова: експертиза, судово-медична експертиза, необережне вбивство.

Постановка проблеми. Розкриття вбивств через необережність може бути пов'язане з деякими складнощами як у кваліфікації, так і в самому процесі розслідування. Тому у випадках, коли слідчий у процесі розсліду-

вання виявляє заплутані обставини, можуть призначатися різноманітні експертизи. Підставами для їхнього проведення є версії слідчого щодо характеру та обставин, які пов'язані з учиненням певного злочину.

Загалом проведення судових експертиз при розслідуванні вбивств через необережність є одним із засобів одержання доказової інформації. У свою чергу, результати їх проведення будуть підтверджувати або спростовувати уявлення слідчого про обстановку та механізм вчинення вбивства, мотиви й наміри злочинця. Адже непоодинокі випадки, коли складні питання, пов'язані, наприклад, зі встановленням причини смерті, вирішувалися на основі висновку певної експертизи.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Теоретичним підґрунтям питань стали роботи вітчизняних та іноземних вчених, зокрема В.Б. Авер'янова, Т.В. Авер'янової, І.А. Алієва, Л.Ю. Ароцкера, В.П. Бахіна, Р.С. Белкіна, А.І. Вінберга, Г.Л. Грановського, В.К. Гіжевського, В.Г. Гончаренка, В.Г. Грузкової, В.І. Грязіна, І.В. Гори, Ф.М. Джавадова, О.В. Жгенті, А.В. Іщенко, Т.О. Коломоєць, В.О. Коновалової, В.Б. Кисельова, Н.І. Клименко, В.К. Лисиченка, Н.П. Майліс, І.В. Пирога, Г.В. Прохорова-Лукіна, О.Р. Россінської, О.І. Рощина, М.В. Салтевського, І.М. Сорочотягіна, Д.О. Сорочотягіної, О.М. Фількової, В.Ю. Шепітька, М.Г. Щербаковського та ін.

Метою даної статті є визначення судових експертиз, що проводяться при розслідуванні вбивств через необережність, дослідження особливостей їх призначення, а також формулювання відповідного кола питань.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до чинного Кримінально-процесуального кодексу України, експертиза проводиться експертом за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання [7]. У свою чергу, дослідження матеріалів кримінальних справ доводить, що проведення різних видів експертних досліджень надає відповідь на запитання щодо розмежування діяння на вбивство, самогубство або нещасний випадок.

Вивченням матеріалів кримінальних справ, порушених за ст. 119 КК України, з'ясовано, що під час досудового розслідування вбивств через необережність обов'язково призначалася судово-медична експертиза трупа – у 100 % випадків. З числа інших експертиз, що проводяться по досліджуваних злочинах, найбільш характерними є криміналістична експертиза (у 10% випадків); судово-психіатрична експертиза підозрюваного (у 10%); різні матеріалознавчі експертизи (у 10%); судово-хімічна (у 5%); судово-грунтознавча (близько 1%). У 22% випадках при розслідуванні вбивств через необережність призначалися комплексні експертизи.

Анкетуванням працівників слідчих підрозділів встановлено, що основним видом експертизи, яка застосовується при розслідуванні вбивств через необережність, є судово-медична експертиза (100%). Це пояснюється як потребами практики, так і прямою вказівкою кримінально-процесуального законодавства України.

Так, згідно з п. 1 ч. 2 ст. 242 КПК України, слідчий або прокурор зо-

бов'язаний звернутися до експерта для проведення експертизи щодо встановлення причин смерті [7]. Тому найбільш розповсюдженою та важливою експертизою при розслідуванні необережних вбивств є судово-медичне дослідження трупа. Проведення експертизи у зазначеному випадку, про що доречно наголошує А.В. Гриненко, має складатися з декількох етапів: підготовки та призначення експертизи, взаємодії слідчого та експерта, отримання висновку та його оцінки [9, с. 509].

Висновки судово-медичної експертизи є важливим джерелом інформації, яку слідство отримує під час розслідування вбивств через необережність. Але для найбільш повного її отримання потрібно дотримуватися певних рекомендацій. Насамперед, перед експертом потрібно поставити вичерпний перелік питань, пов'язаних із встановленням характеру вбивства та встановленням наявності маніпуляцій з трупом. Експертиза, як зазначає, О.П. Кучинська, повинна проводитися експертом, який брав участь в огляді місця події і трупа [8, с. 214].

Крім того, при проведенні експертизи бажана присутність слідчого, який здійснює дане кримінальне провадження. Судово-медичне дослідження трупа проводиться не на місці події, а у спеціально обладнаному приміщенні. І, якщо на місці події слідчий перебуває у складі слідчо-оперативної групи та спілкується з судово-медичним експертом, то в моргу його може і не бути.

На обов'язковість присутності слідчого при розтині трупа вказує М.П. Климчук [6, с. 339]. Ми погоджуємося з цією думкою, оскільки участь слідчого при судово-медичному дослідженні трупа надає оперативні відомості про причини настання смерті особи, дозволяє поставити додаткові питання, вилучити витягнуті з тіла предмети для огляду та подальших досліджень (кулі, дріб, уламки ножа, мікрочастинки).

На важливість правильної постановки питань перед судовим експертом та надання йому всієї необхідної інформації під час розслідування убивств вказував А.А. Степанов. Відсутність на момент проведення експертизи необхідної інформації про обставини події та переліку питань, що цікавлять органи розслідування, ускладнюють проведення вичерпного дослідження трупа і породжують прогалини в судово-медичних висновках і тому виникає необхідність призначення додаткових, а іноді й повторних експертиз [12, с.75]. А це призводить до втрати часу, і, як наслідок, злочин може залишитися нерозкритим, а винні особи не встановленими.

Грунтуючись на аналізі слідчої та судової практики у справах про необережні вбивства, серед питань, які можуть бути поставлені на вирішення судово-медичним експертом та мають практичне значення для отримання доказової інформації, нами були визначені такі:

- Яка причина смерті потерпілого?
- Яка давність настання смерті?
- Через який час після спричинення ушкоджень наступила смерть?
- Чи міг потерпілий після спричинення ушкоджень якийсь час чинити опір, пересуватися, звати на допомогу, якщо так, то який проміжок часу?
- Який характер, розташування, кількість і тяжкість кожного з ушко-

джень?

- Яка кількість дій, якими заподіяні ушкодження?
- У який проміжок часу наносилися ушкодження і яка послідовність їхнього нанесення?
- Яким знаряддям (знаряддями) наносилися ушкодження?
- Який механізм нанесення пошкоджень?
- Чи вживався незадовго до настання смерті алкоголь, якщо так, то в якій кількості, за який час до настання смерті і якому ступеню сп'яніння відповідає?
- Чи існує прямий причинно-наслідковий зв'язок між заподіяними ушкодженнями і смертю потерпілого?
- Чи страждав потерпілий захворюваннями, які могли призвести до нещасного випадку?
- Яка ймовірність утворення всіх ушкоджень у заданих умовах?
- Чи могло бути спричинено тілесне ушкодження внаслідок падіння з висоту власного зросту?

Одночасно необхідно враховувати, що у компетенцію судово-медичного експерта не входить встановлення того, чи вчинено вбивство з необережності. Однак висновки про наявність прямого причинно-наслідкового зв'язку між діями (бездіяльністю) підозрюваного і смертю потерпілого, які може зробити судово-медичний експерт, сприяють доказуванню наявності ознак необережного вбивства.

При виникненні питань про можливе перебування підозрюваного в стані сильного душевного хвилювання під час заподіяння смерті потерпілому при кримінальному провадженні вбивств через необережність може призначатися, як зазначає С.В. Страхова, судово-психологічна експертиза емоційного стану підозрюваного [13, с. 361].

Ми поділяємо думку В.П. Смірнова, який серед питань, необхідних для постановки експертів-психологів, виділяє такі:

- Які індивідуально-психологічні особливості має підозрюваний?
- Які особливості мають міжособистісні відносини жертви і підозрюваного (соціально-психологічна характеристика динаміки їхніх міжособистісних взаємовідносин, їх конфлікту, аналіз способів вирішення конфліктних ситуацій)?
- Яким чином виявлені особистісні характеристики могли вплинути на особливості поведінки підозрюваного в досліджуваній ситуації?
- Чи знаходився підозрюваний у момент вчинення злочину в стані фізіологічного афекту [2].

Вивченням матеріалів кримінальних справ встановлено, що 63% вбивств даної категорії вчинені у стані алкогольного сп'яніння. Тому можна погодитися із А.С. Дмитрієвим, який зазначає, що емоційне збудження виникає на тлі алкогольного сп'яніння і найчастіше є проявом розгальмування афективних реакцій. У зв'язку з цим експерти-психологи повинні мати у своєму розпорядженні висновок судово-наркологічної експертизи про наявність або відсутність у підозрюваного в момент вчинення право-

порушення алкогольного сп'яніння, а також його ступінь [3, с. 408].

Потрібно зазначити, що особливе значення під час розслідування необережних вбивств, замаскованих під нещасний випадок або самогубство, мають знання в галузі судової психіатрії. Використання психіатричних знань необхідне для правильної кваліфікації злочину, визначення психічного стану підозрюваного, свідка або очевидця, висування та перевірки обґрунтованих слідчих версій, підвищення ефективності тактики проведення слідчих та оперативно-розшукових дій і методичних рекомендацій, встановлення конкретних причин та умов, що сприяли вчиненню даного злочину.

Вивчення психологічних якостей, мотивів поведінки потерпілого, його психічного стану в період, що передував смерті, дозволяє спеціалісту-психологу передбачити або спростувати наявність такої конфліктної ситуації, яка б була здатна навести на думку про самогубство.

З урахуванням проведеного аналізу матеріалів кримінальних справ, можна наголосити, що іноді виникає необхідність призначення незвичайних для даного виду злочинів експертиз. Так, може виникнути необхідність у проведенні судово-хімічної експертизи, судової інженерно-транспортної, судово-біологічної, судової експертизи з техніки безпеки праці та ін.

Зокрема В.В. Семенов, досліджуючи методику розслідування вбивств, прихованих інсценуванням, вказує, що під час проведення судово-хімічної експертизи, крім залишків отрути, органів людини, різних плям (крім крові), повинні досліджуватися частки металу, скла, ґрунту, шматочки штукатурки, крейди, цегли, знайдені на місці виявлення трупа, на його одязі, на знаряддях злочину, на одязі підозрюваного. Речові докази, що необхідно дослідити, часто відіграють вирішальну роль у розкритті убивств [11, с. 125]. Дана експертиза дозволяє визначати наявність чи відсутність у досліджуваних об'єктах хімічних речовин, їх склад.

У свою чергу, Є.В. Банцер наголошує, що допомогу в розкритті злочину і встановленні вбивці може надати судово-біологічна експертиза, за допомогою якої встановлюється групова належність крові, що виявлена на одязі або взутті підозрюваного і потерпілого, статева належність при дослідженні слини на недопалках, виявлених та вилучених з місця події [1, с. 64].

З ним погоджується М.Я. Сегай, зазначаючи, що відмінна особливість методик, що застосовуються сьогодні експертами-біологами, полягає в тому, що вони направлені на вивчення таких об'єктів рослинного та тваринного походження, які в силу їх розмірів або умов існування не піддаються визначенню (виду, роду, родини) за допомогою класичних методів ботаніки і зоології, що потребують для встановлення таксономічної категорії подібних об'єктів усієї сукупності їх анатомо-морфологічних ознак. В орбіту кримінального процесу при розслідуванні необережних убивств частіше потрапляють лише подрібнені частинки листів або оболонки, що покривають зерна, тирса і сколки деревини, частинки кори або обвуглені залишки дерев'яних предметів, одиничні волосся тварин, їх кісткові останки або частинки пір'я птахів, пластинки луски риб тощо [10, с. 54].

За допомогою криміналістичних експертиз встановлюється особа зло-

чинця, потерпілого, вирішується багато інших питань. Криміналістичні експертизи призначаються для встановлення факту взаємодії підозрюваного з потерпілим, предметами його одягу, а також обстановки вчинення злочину по слідах-нашаруваннях різного роду мікрочастинок [5, с. 73]. При досить щільному зіткненні двох об'єктів між ними відбувається своєрідний обмін мікрочастинками, що входять до складу їх матеріалів або є сторонніми нашаруваннями.

Висновок експерта про контактну взаємодію тим надійніший, чим більший комплекс різних мікрочастинок виявляється на об'єкті. Через важливість мікрочастинок як речових доказів зусилля, що витрачаються на їх виявлення, не пропадають марно. Найчастіше вони досить міцно фіксуються на предметах-носіях і не втрачаються навіть під дією несприятливих умов.

Досить часто при необережних вбивствах, як зазначає С.А. Тимофєєнко, як правило, з метою їх відмежування від умисних тяжких тілесних ушкоджень, що завдали смерть потерпілому, проводиться комплексна експертиза [14, с. 454]. На це вказує і вивчення матеріалів кримінальних справ.

Так, гр. А., перебуваючи поблизу кафе «Візит» на вул. Мічуріна в м. Сарни, під час суперечки через неприязні відносини, що виникли із гр. В., не передбачаючи можливості настання суспільно небезпечних наслідків своїх дій, хоча повинен був і міг їх передбачити, кулаком лівої руки наніс останньому два удари в праву частину обличчя, в результаті чого потерпілий отримав тяжкі тілесні ушкодження, небезпечні для життя в момент заподіяння і які знаходяться в прямому причинному зв'язку з фактом смерті потерпілого, що настала о 1 год. 30 хв., вчинивши вбивство через необережність [4]. Даний висновок був отриманий лише після проведення комплексної експертизи.

Комплексність експертизи зумовлюється декількома факторами. По-перше, характером обставин, які належить з'ясувати на підставі зібраних інформативних даних; по-друге, сукупністю слідів, що утворилися під час злочину; по-третє, неможливістю за допомогою знань в одній галузі з'ясувати його механізм, характер взаємодії об'єктів, їх природу, індивідуальні якості, роль кожного в цьому процесі; по-четверте, об'єктивною наявністю апробованих методик дослідження даних об'єктів із залученням спеціального знання спеціалістів – представників різних наук і методик дослідження для розв'язання запропонованих завдань розслідування.

Комплексна експертиза, як зазначає А.Р. Шляхов, призначається не стільки при необхідності дослідження одного об'єкта, скільки для розв'язання питання, що можливо лише при використанні одночасно різних, суміжних галузей знань і при сумісних дослідженнях [15, с. 89]. Таким чином, комплексна експертиза є там, де знання різних наукових, технічних та інших галузей використовуються фахівцями для розв'язання одного чи декількох спільних питань.

Висновки. Підсумовуючи, слід зазначити, що від якості, оперативності, кваліфікації, своєчасності та, головне, правильної організації проведення судової експертизи трупа та речових доказів, правильного обрання

предмета дослідження, конкретної постановки питань перед експертом залежить ефективність розкриття та розслідування злочину. Висновок експерта має значення не лише для успішного та швидкого розкриття необережного убивства, але й для вірної кваліфікації злочину з відмежування його від умисного вбивства чи умисного тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілого, нещасного випадку або самогубства.

Щодо видів експертиз, які проводяться у справах про необережні вбивства, то їх можна розділити на основну, яка проводиться незалежно від способу вбивства (судово-медична експертиза трупа), та похідні, які призначаються та проводяться залежно від способу та умов вбивства, а саме: судово-хімічна; судово-грунтознавча; судово-психіатрична експертиза підозрюваного, матеріалознавчі експертизи; судово-наркологічна; судова інженерно-транспортна; судово-біологічна; судова експертиза з техніки безпеки праці; криміналістична експертиза (трасологічна, балістична, дактилоскопічна, почеркознавча та ін.) та ін.

Бібліографічні посилання

1. Банцер Е.В. Теория и практика расследования дел о насильственной смерти на железнодорожном транспорте: учебное пособие. – Минск, 2004.
2. Васильев В. Л., Смирнов В. П., Мамайчук И. И. Использование психолога в качестве консультанта, специалиста и эксперта на предварительном следствии: Юридическая психология: хрестоматия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://yurpsy.fatal.ru/help/xrest/text/spe/05.htm>
3. Дмитриев А.С. Судебная психиатрия: учебник / А.С. Дмитриев, Т.В. Клименко. – М., 1998.
4. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/25702247>
5. Использование специальных познаний при расследовании преступлений: учебное пособие / Сорокотягин И.Н., Глазырин Ф.В., Евдокимов Н.С. и др.; отв. ред. Ф.В. Глазырин. – Свердловск, 1978.
6. Климчук М.П., Марко С.І. Організація розкриття та розслідування вбивств при виявленні невідомого трупа / М.П. Климчук С.І. Марко // Митна справа. – 2011. – №6 (78). – Ч. 2. – Кн. 1. – С. 334-340.
7. Кримінально-процесуальний кодекс України від 2012 року.
8. Кучинська О.П. Деякі особливості розслідування серійних убивств // Вісник Запорізького нац. ун-ту. – 2010. – № 4. – С. 212-216.
9. Руководство по расследованию преступлений: науч.-практ. пособие / А.В. Гриненко, Т.В. Каткова, Г.К. Кожевников. – Х., 2001.
10. Сегай М.Я. Современные возможности судебных экспертиз в свете достижений науки и техники. – К., 1987.
11. Семенов В.В. Методика розслідування вбивств, прихованих інсценуванням: дис... канд. юрид. наук: 12.00.09. – Х., 2004.
12. Степанов А.А. Использование возможностей судебно-медицинской экспертизы при расследовании убийств, совершенных на железных дорогах / А.А. Степанов // Актуальные проблемы раскрытия преступлений. – М., 1985.
13. Страхова С.В. Криміналістичні аспекти доказування у кримінальних справах про вбивства, вчинені з особливою жорстокістю // Уч. зап. Таврического нац. ун-та им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки». – Том 22 (61). – 2009. – № 1. – С. 357–366.
14. Тимофеєнко С.А. Ознаки комплексної судової експертизи в кримінальному процесі / С.А. Тимофеєнко // Право та управління. – 2011. – № 1. – С. 452-456.
15. Шляхов А. Р. Судебная экспертиза: организация и проведение / А. Р. Шляхов. – М., 1979.

Иваница А.В. Отдельные аспекты назначения экспертизы при расследовании убийств по неосторожности. Приведены конкретные постановки вопросов перед экспертом и виды экспертиз, проводимых по делам о неосторожном убийстве, обуславливающие эффективность раскрытия и расследования преступления.

Ключевые слова: экспертиза, судебно-медицинская экспертиза, неосторожное убийство.

Ivanytsya A.V. Some aspects of examination assignment in reckless homicides investigations. Conducting forensic examination in the investigation of reckless homicides is one of means of obtaining evidence-based information. The results of their conduct will confirm or refute the investigator's idea about conditions and mechanism of the murder, the perpetrator's motives and intentions.

The main type of expertise that is used in the investigation of reckless homicides is a forensic medical examination.

The efficiency of detection and investigation of a crime depends on the quality, speed, skill, timing and proper organization of the forensic examination of the corpse and evidence, the proper selection of the research subject, a specific statement of the expert. The expert's report is important not only for successful and rapid detection of reckless murder, but for true crime assessment, distinguishing it from murder or grievous bodily harm that caused the victim's death, an accident or suicide.

Examinations, which are conducted in cases of reckless murder, are: 1) primary, which is held regardless of the method of murder (forensic medical examination of a corpse), and 2) derivatives that are assigned and carried out depending on the method and conditions of murder, namely forensic and chemical, forensic soil science, forensic psychiatric examination of a suspect, material science expertise, forensic narcological, forensic engineering and transport, forensic biology, forensic examination of safety standards, forensic examination (trasological, ballistic, fingerprint, handwriting, etc.).

Keywords: examination, forensic examination, reckless homicide.

Надійшла до редакції 02.02.2013

М.М. Ляшенко

здобувач

(Національний університет

державної податкової служби України)

УДК 343.98

ВИДИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ

Розглянуто поняття криміналістичної профілактики економічних злочинів та здійснено аналіз видів вказаної профілактики за різними критеріями.

Ключові слова: економічні злочини, попередження, загальна профілактика, індивідуальна профілактика, припинення.

Постановка проблеми. Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. В криміналістичній літературі як види профілактичної діяльності направленої на боротьбу зі злочинністю взагалі і економічної зокрема вживаються такі терміни як «запобігання», «профілактика», «попередження».

Попередження злочинів – це система методів і заходів, що характери-